Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

ISSN 1904-853X

Rytterskolen

Medlemsblad for

KARLEBO LOKALHISTORISKE FORENING

www.lokalhistoriske-forening.dk

19. årgang nr. 1. Forår 2025.

Avderød Gadekær, ca. 1910.

Karlebo Lokalhistoriske Forenings medlemsblad, 'Rytterskolen' udkommer så vidt muligt 2 gange årligt og udsendes primært til foreningens medlemmer.

Forsidebillede

Postkort med Avderød Gadekær. Original i Det kgl. Bibliotek. Kopi i Fredensborgarkiverne.

Indhold:

S. 4 Generalforsamling 2025 med referat, bestyrelsens beretning, regnskab og budget.

S. 12 Foreningens bestyrelse 2025.

S. 13 Nyt æresmedlem.

S. 14 Hvad var Nivå Pæl?

S. 19 Træk af sygekassernes historie 2.

S. 32 Gadekær i Karlebo Sogn.

S. 41 Kommende arrangementer.

Redaktør: Flemming Jappsen – Holtebakken 49 -2990 Nivå

Tlf.: 5124 5338 – fl.jappsen@gmail.com

Layout/grafik: Jens Erik Christiansen – Åtoften 131, 2990 Nivå

Tlf.: 4144 4062 – jensec2990@gmail.com

Trykt i 400 eksemplarer,

ISSN: 1904-853X

Deadline for næste udgave af medlemsbladet er 1. september 2025.

Materiale til redaktøren modtages gerne elektronisk.

Eftertryk er tilladt efter aftale med redaktøren.

Formanden har ordet

50-år jubilæum i 2026

I Rytterskolens forårsnummer 2024 jamrede jeg lidt over situationen vedr. medlemskab af bestyrelsen. Fordi vi var nogle, der var *"pænt oppe i alderen" og derfor indenfor en overskuelig fremtid nok trængte til at blive afløst på posterne. Jeg efterlyste, om der ikke skulle være nogle af jer, der kunne tænke sig at blive medlem af bestyrelsen.*

Men, når vi gør status efter sidste generalforsamling, den 27. marts, er der ikke lige nu nogen grund til at klage. For i skrivende stund har vi ikke blot fået besat alle bestyrelsesposterne, men også posterne med to nye suppleanter. Dette på trods af, at vi mistede Henrik Teileskov i 2024, og måtte sige farvel til vort bestyrelsesmedlem gennem mange år, Anna-Sophie Dalgaard.

Jeg synes derfor, at vi nu kan begynde at se lidt mere lyst på fremtiden for vores næsten 50 år gamle lokalhistoriske forening. I den anledning har jeg netop siddet og bladret i udgaven af Rytterskolen for sommeren 2016. Dette nummer var nemlig også et særnummer, hvis indhold markerede 40-års jubilæet for Karlebo Lokalhistoriske Forening. Hvilket altså betyder, at vi næste år kan fejre foreningens 50-års jubilæum!

Allerede efter sommerferien skal vi derfor til at tænke på, hvordan vi på festlig vis kan markere dette jubilæumsår. Hvis I har nogle gode ideer hertil, er I velkomne til at sende bestyrelsen og mig en mail herom.

Vi ønsker jer hermed alle en rigtig god sommer!

Mange venlige lokalhistoriske hilsner

Niels Storgaard Simonsen

Formand

KARLEBO LOKALHISTORISKE FORENING
www.lokalhistoriske-forening.dk

Referat af generalforsamlingen torsdag den 27. marts 2025 kl. 19.30

I foredragssalen, Egedal Kirke.

Dagsorden

1. Valg af dirigent og referent

Bestyrelsen foreslog John Macko som dirigent og Bjørn Sandberg som referent.
Begge blev valgt. John Macko erklærede generalforsamlingen som lovlig indvarslet

2. Bestyrelsens beretning for 2024

Formanden, Niels Storgaard Simonsen, aflagde beretning.
Beretningen blev taget til efterretning

3. Forelæggelse af regnskabet for 2024

Kassereren, Britta Gersner, gennemgik regnskabet.
Regnskabet blev godkendt uden bemærkninger

4. Forelæggelse af budget for 2025 samt fastsættelse af kontingent for 2026

Bestyrelsen foreslog, at kontingentet for 2026 fastholdes, som for tidligere år, med **kr. 110,00** for enkelte og **kr. 160,00** for par.
Budgettet, samt forslaget til kontingent for 2026 blev vedtaget.

5. Indkomne forslag

Ingen forslag var indkommet

6. Valg

a) Valg af formand

Niels Storgaard Simonsen var villig til genvalg for to år, og blev valgt

b) Bestyrelsesmedlemmer:

Britta Gersner var villig til genvalg for 2 år, og blev valgt.

Bjørn Sandberg var villig til nyvalg for 2 år, og blev valgt

Connie Bernbom var villig til nyvalg for 2 år, og blev valgt

c) 2 suppleanter:

Thorkild Kristensen var villig til nyvalg for 1 år som 1. suppleant og blev valgt.

Birgitte Larsen var villig til nyvalg for 1 år som 2. suppleant og blev valgt.

d) 2 revisorer

Lars Frits Hansen og Jørgen Krüger var villige til genvalg for 1 år, og blev valgt.

e) 1 revisorsuppleant

Søren Rose var villig til genvalg for 1 år, og blev valgt

7 Eventuelt

Der blev spurgt om til forholdet mellem foreningen og Fredensborg museum.
Formanden forklarede, at foreningen intet har med museet at gøre, og at det nu drives af en frivillig forening.

Dirigenten afsluttede generalforsamlingen og takkede for god ro og orden.

Referent: Bjørn Sandberg (sekretær)

Generalforsamling 2025

Bestyrelsens beretning for 2024

Indledning

Året 2024 var på flere måder et svært år for Karlebo Lokalhistoriske Forening. Allerførst bør jeg nævne, at vi ganske pludseligt mistede vort bestyrelsesmedlem Henrik Teileskov og kort tid efter ligeledes ganske pludseligt Jørgen Berthelsen, der gennem mange år var formand for Ringovnens bestyrelse, og en nær ven og samarbejdspartner for os. – Før jeg går videre med beretningen, vil jeg derfor gerne bede jer om at rejse jer, så vi kan mindes Henrik og Jørgen. – Æret være deres minde!

Generalforsamlingen 21. marts

I 2024 kunne vi som sædvanlig afholde generalforsamlingen i slutningen af marts måned, nemlig den 21. marts. Dette skete som sædvanlig med en flot tilslutning.

Hvad angår valgene blev følgende valgt for 2 år: Henrik Teileskov, Merete Gøtzsche, Peter Aarby samt Flemming Jappsen. Valgt for 1 år: Bjørn Sandberg og Connie Bernbom som henholdsvis 1. og 2. suppleant. Og endelig blev vores to revisorer, Lars Frits Hansen og Jørgen Krüger, samt revisorsuppleanten Søren Rose, også valgt for 1 år.

Regnskabet for 2023, samt budgettet for 2024, blev godkendt, ligesom bestyrelsens forslag om, at kontingentet for 2025 skulle fastsættes til kr.110,00 for enkelte og 160,00 for par, også blev vedtaget.

Her bør så nævnes det ganske besynderlige, at hvor foreningerne i kommunen hidtil har modtaget pæne årlige tilskud, så blev vort tilskud, der i 2023 lød på kr. 14.000, reduceret til blot kr. 2000,00 i 2024! Vi fik altså kun en syvendedel af det, vi gennem mange år havde fået tildelt. Det skete for alle foreninger i kommunen, hvor det for nogle af dem har været et stort problem.

Det mest kritisable er dog, at det skete uden noget som helst varsel eller bare nogen forklaring på, hvorfor kommunens foreninger, der ikke

mindst i det gamle Karlebo, har udført et vigtigt og uundværligt arbejde, skulle behandles på den måde. I 2025 er tilskuddet så steget til kr. 4.500,00, men det er stadigvæk kun en tredjedel af det tilskud, vi plejede at få tildelt.

Bestyrelsesarbejdet

Hvad angår arbejdet i bestyrelsen, da afholdt vi i 2024 seks møder, nemlig 15. januar, 18.marts, 27. maj, 19. august, 21. oktober samt årets sidste møde den 25. november.

Også denne gang er det vigtig for mig at sige alle jer i bestyrelsen en stor tak for både et godt og et konstruktivt samarbejde. Det har for mig, gennem årene, været en stor glæde at være en del af dette samarbejde. Ikke mindst har det været vigtigt i det noget turbulente 2024.

Foredrag

I løbet af 2024 skulle vi have afholdt 6 foredrag, men halvdelen af dem måtte vi desværre aflyse:

- 29. februar: "*Krig og kærlighed i Karlebo Præstegård*", som blev holdt af journalisten Jacob Topsøe.
- 21. marts: "*Donse Krudtværk*". Foredragsholderen var denne gang formanden og foredraget blev holdt efter generalforsamlingen samme aften.
- 25. april: "*Udgravningen ved Kelleris Hegn og Espergærde* ". Dette foredrag blev aflyst, fordi foredragsholderen, museumsinspektør Jacob Schlein Andersen fra Museum Nordsjælland, var blevet syg. Foredraget er i stedet programsat til den 24. april her i 2025.
- 26. september: "*Kunstfliser fra Humlebæk og Nivå flisefabrikker*" måtte også denne gang aflyses, idet foredraget skulle have været afholdt af Jørgen Berthelsen, der netop på dette tidspunkt var blevet ramt af den sygdom, der kort efter førte til hans død.
- 31. oktober: "*På vagt ved Øresund*". Dette foredrag blev også aflyst. Det skulle have været afholdt af Bjørn Westerbeek Dahl, men blev så flyttet til den 28. november, fordi Jørgen Berthelsen skulle begraves netop denne dag.

28. november: Det oprindeligt planlagte foredrag af Peter Aarby om

"*Den kolde krig i Kokkedal Industripark*" blev så i stedet programsat til den 27. februar 2025. "

Andre aktiviteter

Derudover havde vi 5 andre aktiviteter, hvor der også her var en aflysning:

18. maj havde vi en meget vellykket rundvisning med et stort deltagerantal på Karlebo Mølle, med efterfølgende spisning på Karlebo Kro. Det var Peter Aarby samt medlemmer af Fredensborg Møllelaug, der stod for arrangementet.

16. juni afviklede vi den årlige historiske cykeltur, der gik fra Nivå Havn via Galejhavnen og Ringovnen til Kalvehaven i Nivå, hvor der afsluttedes med en kop kaffe hos Café Antons. Det var Bjørn Sandberg og Peter Aarby, der stod for tilrettelæggelsen og var guider på turen.

22. august blev den planlagte byvandring i Kokkedal, med Niels Simonsen som guide, aflyst på grund af regnvejr.

5. september blev mindehøjtideligheden for vore faldne soldater fra Karlebo Sogn gennemført som sædvanlig i samarbejde med Fredensborg Kommune og Karlebo Menighedsråd og med en ganske stor tilslutning til højtideligheden. Efter aftale med byrådet skal det fremover være en mindedag for alle faldne soldater og veteraner i hele Fredensborg Kommune.

14. september gennemførte vi en vellykket og interessant bustur til Frihedsmuseet i København, hvor vi fik en rundvisning.

Medlemsbladet Rytterskolen

Vores redaktør Flemming Jappsen samt vores grafiker, Jens Erik Christiansen, har atter i 2024 præsteret at lave nogle flotte udgaver af medlemsbladet "Rytterskolen". Men undertiden hører jeg nogle hjertesuk fra både Flemming og Jens Erik, hvad angår bidrag til bladet. Så her vil jeg da opfordre jer medlemmer til at tænker over, om I måske kunne bidrage til den lokalhistoriske viden ved at skrive en artikel til bladet?

Dog fortjener du, Jens Erik, en meget stor tak og anerkendelse for de gode, interessante og virkelig gennemarbejdede lokalhistoriske artik-

ler, som du, når det ser lidt magert ud med stoffet, "pludselig" tryller frem.

Bladet udkommer jo nu kun to gange årligt, p.ga. de stigende portoudgifter, men til gengæld ofte med et tørre antal sider end før. Da indholdet i medlemsbladet jo ikke er tids-kritisk, mener vi ikke, at denne ændring, med kun to udgaver årligt, kan have nogen betydning.

Hjemmesiden

Bjørn Sandberg har også i 2024 været vores dygtige webmaster på foreningens hjemmeside. Med sin store erfaring og kunnen på området sørgede han for, at den hele tiden var opdateret.

Medlemstallet

Medlemstallet ligger i øjeblikket på 510. Det er således svagt vigende, hvilket især skyldes en del dødsfald blandt medlemmerne. Vi har også haft nogle udmeldelser p.g.a flytninger og af andre årsager. Der er dog samtidig kommet nogle nye medlemmer til.

Her vil jeg så gerne appellere til jer medlemmer om at tale med naboer, venner og bekendte, om ikke det kunne være en god ide, at de meldte sig ind i Karlebo Lokalhistoriske Forening? Husk, at man ikke behøver at have bopæl i kommunen, for at være medlem. Vi har mange medlemmer, der engang har boet i Karlebo Kommune, men som gerne vil vide noget om det sted, hvor de engang boede og måske var født og opvokset.

Afslutning

Vores forening er stadigvæk en af Danmarks største lokalhistoriske foreninger, og det er virkelig glædeligt for os i bestyrelsen fortsat at møde den store velvilje og opbakning fra vore medlemmers side. Dette ses bl.a. ved, at der også i 2024 har været en pæn stor tilslutning til arrangementerne. Så her skal der blot lyde en stor og en varm tak til alle, der på den ene eller den anden måde har bidraget til at løfte foreningens mange vigtige opgaver.

På bestyrelsens vegne

Niels Storgaard Simonsen

Formand

Regnskab 2024

Indtægter	2023	2024	Budget 2024
Kommunalt tilskud - bogudgivelse	0	162	
Kommunalt tilskud	14.000	2.000	2.000
Medlemskontingenter	40.481	44.188	45.000
Foredrag og arrangementer	4.777	1.985	5.000
Tilbageføring af henlæggelser	0	0	12.000
Indtægter i alt	**59.258**	**48.335**	**64.000**
Udgifter			
Foredrag og arrangementer	-19.030	-32.532	-40.000
Kontorhold	-11.176	-6.735	-10.000
Gaver	-2.346	-3.011	-2.000
Medlemskab andre foreninger	-320	0	
Porto	-6.168	-9.720	-10.000
Diverse	-1.582	-4.311	-2.000
Henlæggelser til bogudgivelser	-20.000	0	
Udgifter i alt	**-60.622**	**-56.309**	**-64.000**
Årets resultat	-1.364	**-7.974**	0

Regnskabet er godkendt og underskrevet af revisorerne og den samlede bestyrelse den 4. februar 2025

Balance

Aktiver	**2023**	**2024**
Bankkonto		
Primo	75.444	**54.252**
Tilgang	18.948	**3.985**
Afgang	-40.159	**-56.231**
Ultimo	54.232	**1.987**
Girokonto		
Primo	54.967	**94.814**
Tilgang	40.311	**44.350**
Afgang	-463	**-79**
Ultimo	94.814	**139.085**
Kasse		
Primo	400	**400**
Tilgang	0	**0**
Afgang	0	**0**
Ultimo	400	**400**
I alt aktiver	149.446	**141.472**
Passiver		
Egenkapital		
Primo	15.811	**14.446**
Tilgang	-1.364	**-7.974**
Afgang	0	**0**
Ultimo	14.446	**6.472**
Henlæggelser		
Primo	115.000	**135.000**
Tilgang	20.000	**0**
Afgang	0	**0**
Ultimo	135.000	**135.000**
Passiver i alt	149.446	**141.472**

Budgetforslag 2025

Indtægter	
Kommunalt tilskud	4.500
Medlemskontingenter	45.000
Foredrag og arrangementer	5.000
Indtægter i alt	**54.500**
Udgifter	
Foredrag og arrangementer	40.000
Kontorhold	10.000
Gaver	2.000
Porto	10.000
Diverse	2.000
Udgifter i alt	**64.000**

Foreningens bestyrelse 2025.

Formand:
Niels Storgaard Simonsen tlf: 2341 5440 niels.storgaard@email.dk
Næstformand:
Connie Bernbom tlf. 6018 1240 connie@bernbom.dk
Kasserer:
Brita Gersner tlf. 2366 4189 b.gersner@gmail.com
Øvrige bestyrelsesmedlemmer:
Merete Gøtzche tlf: 2057 8854 m.go@outlook.dk
Flemming Jappsen tlf: 5124 5338 fl.jappsen@gmail.com
Peter Aarby tlf: 4038 2207 paarby@post.tdcadsl.dk
Webmaster
Bjørn Sandberg tlf: 6130 2980 bjoern.sandberg@gmail.com
Suppleant 1:
Thorkild Kristensen tlf: 2085 8090 tk@srci.dk
Suppleant 2:
Birgitte Larsen tlf: 2331 5396 birgitte.larsen@teliamail.dk

Nyt æresmedlem

(På generalforsamlingen udtalte formanden følgende:)

Som I måske har bemærket, genopstiller Anna-Sophie Dalgaard ikke til bestyrelsen Det er vi lidt kede af, men vi forstår dig også godt kære Anna-Sophie, for du har jo været med i rigtig mange år i det lokalhistoriske arbejde. Ja, du er faktisk en sand veteran i forhold til alle os andre i bestyrelsen, som du blev medlem af for mere end 20 år siden.

Det gjorde du naturligvis, fordi du interesserede dig for det lokalhistoriske, men også fordi du, som du har sagt, altid har følt det som noget selvfølgeligt, og måske næsten som en pligt, at engagere dig i lokalt foreningsarbejde. Sammen med nu afdøde Jørgen Berthelsen, Erik Andersen og andre af vore dygtige lokalhistoriske forgængere, har du lagt virkelig mange timer ude på museet i Avderød med bl.a. registrering af samlingerne. Ligesom du ofte kyndigt og beredvilligt har assisteret mig, når nye særudstillinger skulle sættes op. For du kom jo selv fra museumsverdenen før din pensionering.

I vores bestyrelse har vi altid kunnet regne med dig, og det har været guld værd, at du har været en ufravigelig og fast støtte, når det drejede sig om afviklingen af vore foredragsaftener. Og under vore bestyrelsesmøder har du med dit optimistiske væsen og dit gode humør været med til at præge møderne på meget positiv vis.

Så udover at give dig en velfortjent afskedsgave, har vi også besluttet at udnævne dig til æresmedlem af Karlebo Lokalhistoriske Forening. Som bevis herfor vil jeg derfor gerne hermed overrække dig dette diplom, samme med en kæmpestor tak for det store arbejde du gennem de mange år har lagt i arbejdet både på Fredensborg Museum og i foreningens bestyrelse. Tillykke og TAK!

På bestyrelsens vegne
Niels Storgaard Simonsen

Hvad var Nivå Pæl?

Af Jens Erik Christiansen

På en lille bakke syd for Nivå stod gennem en årrække en pæl, der åbenbart var så betydningsfuld, at den blev navngivet.

Det fremgår af nogle kort, der dækker større områder af Nordsjælland, og som er udarbejdet af statslige myndigheder og institutioner.

Det ældste kort, som jeg har fundet med pælen afsat, er et såkaldt konceptkort , der blev opmålt mellem 1762 og 65. På dette kort kaldes pælen Nibe Pæl.

På lidt yngre kort hedder den henholdsvis 'Nive Pæl', 'Nivaae Pæl' og 'Nivaa Pæl'.

Førsteleddene 'Nibe' og 'Nive' henviser begge til den meget lille bebyggelse, der lå sydvest for Nive Mølle.

På lokale matrikelkort fra 1807 og 1808 kaldes den imidlertid 'Pælen paa Ullerøds Bakke' eller blot 'Pæl'. Og det kan

Faktabox.

Videnskabernes Selskabs Kort.

På initiativ af Videnskabernes Selskab og økonomisk understøttet af Frederik d. 5. påbegyndtes i 1761 den første videnskabelige opmåling af Danmark.

Resultatet blev 264 håndtegnede kort, kaldet konceptkort, i målestoksforholdet 1:20.000, dvs. at 1 cm på kortet svarer til 200 m i virkeligheden. Hvert kort eksisterer kun i 1 eksemplar.

På grundlag af konceptkortene blev det, der er blevet kaldt Videnskabernes Selskabs Kort udarbejdet, men med målestoksforholdet nedsat til 1:120.000 (1 cm = 1.200 m)

Disse kort blev trykt i sorthvid i et temmelig stort oplag, nogle af dem blev endda håndkolorerede efter trykningen.

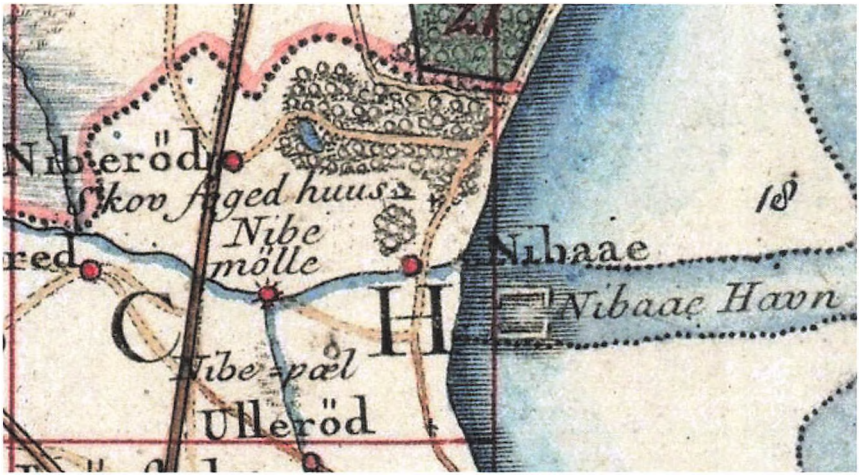

Udsnit af en farvelagt udgave af Videnskabernes Selskabs Kort over ' Den Nord=østlige Fierdedeel af Siælland' med Nibe=pæl afsat.

der være mindst to forklaringer på:

Enten har man på stedet ikke været klar over, at pælen havde et navn, hvilket jeg finder mest sandsynligt. Eller også har man fundet det forkert at angive, at den havde noget med Nive eller Nivå at gøre. For den lå jo på Ullerøds jord. Lidt lokalpatriotisme har man vel haft?

Men hvad har formålet med den været?

Det har jeg fundet 3 mulige forklaringer på:

Pælen indtegnet på et matrikelkort over Nivaae Mølles Jorder fra 1808.

Den røde farve under pælen skal næppe forestille at være blod.

Båke?

I Fredensborgarkiverne ligger en jule– og nytårshilsen i 1981 til familie og venner fra Pierre Wennerwald. Han beskriver en række forhold i Karlebo og Nivå bl.a. om *"(...) Nibe Pæl. Den stod på bakkerne (ved skydebanerne på nuværende Møllevej). Det var en båke dvs. et sømærke på land, tydeliggjort ved en figur på toppen, altså for at vejlede søfarende, når de skulle i havn!"*

Søfartskyndige har imidlertid fortalt mig, at det ikke kan have været en båke, da man ikke ville anbringe den så langt fra indsejlingen til havnen.

Galge?

En anden teori er fremsat af Mogens Wellendorf, der i hæftet *'En kort fortalt historisk oversigt. Karlebo Kommune'* (1995) skriver: *"På den højeste bakke i det nordlige Ullerød stod i sin tid "Nive Pæl", dér har således egnens galgebakke været."*

Jeg mener ikke at Wellendorfs teori er rigtig. En pæl er jo ikke det samme som en galge. Ifølge datidige tegninger var en galge et tresidet stativ, hvor der var plads til flere hængte. De skulle nemlig blive dinglende til de var gået så meget i opløsning, at de faldt ned af sig selv.

Desuden findes flere galger afsat på Videnskabernes Selskabs Kort, en af dem endda navngivet, nemlig Trippendals Galge nær Herstedvester. Hvis Nivå Pæl var en galge, var den vel blevet kaldt Nivå Galge.

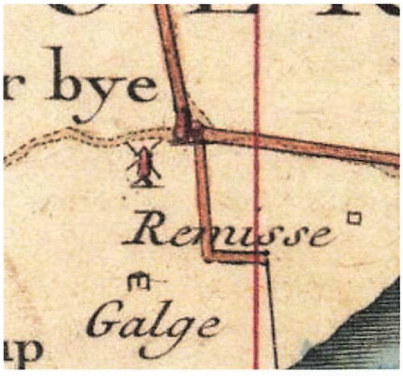

Galge på den sydlige del af Amager.

Vildtbanepæl?

Endelig har jeg hørt den teori fremsat, at der kunne være tale om en vildtbanepæl.

En vildtbane var et stort samlet jagtområde, almindeligvis

forbeholdt kongen til jagt. Områdets grænse var markeret med pæle af træ, senere af sten, der har stået med nogle kilometers mellemrum.

Mag.art Kirsten Elisabeth Høgsbro skriver i tidsskriftet 'Vejhistorie' (nr. 15 / forår 2008): *"På Sjælland udgjorde Nordsjælland en kongelig vildtbane, hvor grænsen gik fra Køge Bugt (omtrent ved Ishøj) til Jyllinge ved Roskilde fjord."*

På Videnskabernes Selskabs Kort kan man i store træk følge denne linje, idet der flere steder er skrevet *'Vildbane Pæl', men ingen af dem er navngivet.*

Da hele Nordsjælland var en stor vildtbane, giver det ingen mening at anbringe en vildtbanepæl her ved Nivå.

Jeg har spurgt Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, om de havde en forklaring på navnet *Nivå Pæl.* De kendte det ikke, ligesom de heller ikke havde registreret andre navne med *Pæl* som andet led.

Straffe– og skampæl?

Det er min teori, at pælen blev opsat i forbindelse med Galejhavnen, der blev anlagt i årene 1753-57.

Ordbog over det danske Sprog, der dækker rigssproget fra 1700 til ca. 1950, forklarer *pæl* således:

"Strafferedskab, bestående af en stolpe med jern til halsen eller hænderne, hvortil forbrydere udstilledes til offentlig beskæmmelse (jf. gabestok) eller hvortil (krigs) fanger, forbrydere og lignende bandtes (for at piskes eller pines på anden vis)".

Der var ved byggeriet af havnen udkommanderet en arbejdsstyrke på over 200 matroser og soldater, som under byggeriet var underlagt den sømilitære straffelov.

Frederik d. 5.s Søe-Krigs Artikler siger i §540:
"Eenhver Skibs Chef skal af det i hans Skib værende Mandskab bevises samme Ærbødighed, saa og i alt det, som Tienesten vedkommende befales, samme Hørighed og Lydighed, som en Commandant i en Fæstning.

Vægrer nogen sig med Opsætsighed at efterleve hans befalinger, da skal han efter Omstændighederne, om han er Gemeen, (dvs. menig) *kattes* (dvs. piskes)

med 3de Gange 27 Slag i 3 Dage, og arbejde i Jern (dvs. i lænker), *enten paa viss Tid, eller Vores Naade."*

At der har været sådanne pæle ved sømilitære tjenestesteder fremgår af søofficer Peter Schiønnings (1732 - 1813) dagbog:

Han skrev: *"14 November 1775 - havde jeg paa en Gang som Jour* (dvs. jourhavende officer) *14 Mand at lade afstraffe for Pælen om Aftenen for at være kommen for sildig til Vagt om Morgenen."*

Formentlig er det foregået på Holmen.

Ud over de militære mandskab har egnens bønder været udkommanderet til pligtkørsel i forbindelse med havnebyggeriet. I første omgang har det drejet sig om kørsel med sten og grus / jord til dæmningsvejen fra Strandvejen og ud til havnen. Derefter har det været kørsel med bygningsmaterialer.

Disse bønder kan også være blevet straffet for opsætsighed og blevet lænket til pælen. I modsætning til de militære er de nok ikke blevet kattet, men blot det at stå for pælen er blevet opfattet som noget meget skamfuldt.

Opsætningen af pælen på det nærmeste høje punkt har haft ét formål: En afstraffelse skulle ses og høres af så mange som muligt.

Bakken hvorpå pælen var anbragt set fra Møllevej.

Foto: JEC

Træk af sygekassernes historie

med fokus på Brønsholm Sygekasse. 2

Af Jens Erik Christiansen

1892.

I artiklens første del i forrige nummer af 'Rytterskolen' omtalte jeg afslutningsvis, at Rigsdagen i 1892 efter et langt tilløb endelig fik vedtaget 'Lov om anerkendte Sygekasser'.

Den var meget omfattende og detaljeret og kan ses som et tilbud til sygekasserne om at opnå økonomisk støtte mod at overholde lovens forskrifter.

Nogle af disse skal nævnes her: En anerkendt sygekasse skulle som hovedregel have mindst 50 medlemmer, der kun kunne omfatte ubemidlede arbejdere, husmænd, håndværkere og næringsdrivende, lavt lønnede bestillingsmænd (*ikke-kongeligt udnævnte tjenestemænd, f.eks. sognefogeder*) og andre ligestillede mænd og kvinder. I tvivlstilfælde skulle et udvalg bestående af et medlem af den lokale kommunalbestyrelse, et medlem af kassens bestyrelse og kassens læge afgøre om vedkommende kunne være medlem.

Ingen kunne optages som medlem, før de var 15 år gamle.

I sygdomstilfælde skulle en anerkendt sygekasse yde fri lægehjælp og sygehusbehandling til dens medlemmer og deres børn under 15 år, hvis de stadig var hjemmeboende. Desuden skulle kassen ved sygdom, der strakte sig ud over 3 dage, yde en daglig pengehjælp på minimum 40 øre.

Til understøttelse af de anerkendte sygekasser blev der på finansloven afsat så store midler, at der kunne ydes 2 kr. pr. medlem samt et tilskud på en femtedel af medlemmernes samlede bidrag til kassen.

Ved ansøgning om anerkendelse skulle en sygekasse bl.a. indsende dens vedtægt og en fortegnelse over dens medlemmer med angivelse af deres alder og livsstilling.

Hvis en anerkendt sygekasse fortsat ønskede at yde begravelses– og alderdomshjælp eller hjælp til kronisk uarbejdsdygtige, skulle dette ske ved en særlig vedtægt. Der skulle føres særskilt regnskab for disse begravelseskasser m.v., men de kunne ikke modtage statstilskud.

Til at føre tilsyn med de anerkendte sygekasser blev der under Indenrigsministeriet oprettet en stilling som sygekasseinspektør, der fik en stab af medarbejdere under sig. Inspektøren skulle gennemgå kassernes årligt indsendte regnskaber og desuden yde sygekasserne hjælp og vejledning.

Begejstringen over loven var meget behersket i sygekassekredse. Det var noget helt nyt, som man stod famlende overfor. Nogle fandt måske, at de vedtægter, man havde, fungerede fint, så hvorfor ændre dem? Andre var måske så velsituerede, at de mente, at de ikke have brug for statsstøtte. Endelig har der sikkert været nogle, der ikke ønskede at modtage penge fra Estrups Højre-regering, der i Vestre-kredse blev betragtet som nærmest diktatorisk.

1894.

I Brønsholm Sygekasse strandede en ansøgning om statsanerkendelse umiddelbart på, at der i bestyrelsen ikke var flertal for at adskille sygekassen og begravelseskassen. Man skiftede imidlertid holdning og fra 1. september 1894 var sygekassen anerkendt. Men den blev opdelt i fire selvstændige afdelinger: 1) Brønsholm og Omegns anerkendte Sygekasse. Hertil knyttedes 2) Begravelseskassen af 1895. 3) Brønsholm gamle Sygekasse, der ikke var statsanerkendt, hvortil knyttedes 4) Begravelseskassen af 1852.

Den anerkendte sygekasse måtte kun omfattede medlemmer, der boede inden for Hørsholm Distrikt, dvs. sognekommunerne Birkerød, Blovstrød, Hørsholm og Karlebo

Brønsholm gamle Sygekasse omfattede medlemmer uden for Hørsholm Distrikt og formentlig også personer i distriktet, der havde for stor indtægt og formue til at kunne stå i den anerkendte kasse.

Bestyrelsen for de 4 kasser var den samme, men der skulle føres regnskab for hver enkelt kasse, og et evt. underskud i en af kasserne måtte ikke dækkes af midler fra de andre.

Der måtte vedtages en række ændringer i kassernes vedtægterne. Mange angik størrelsen af bidrag og ydelser. Den øverste aldersgrænse for at kunne opnå medlemskab blev sat op fra 40 til 45 år. Endvidere fik kvindelige medlemmer også stemmeret.

På bestyrelsesmødet d. 14. oktober blev det vedtaget at indrykke nedenstående annonce i Hørsholm Avis en gang hver måned. Annonceringen stoppede i 1897.

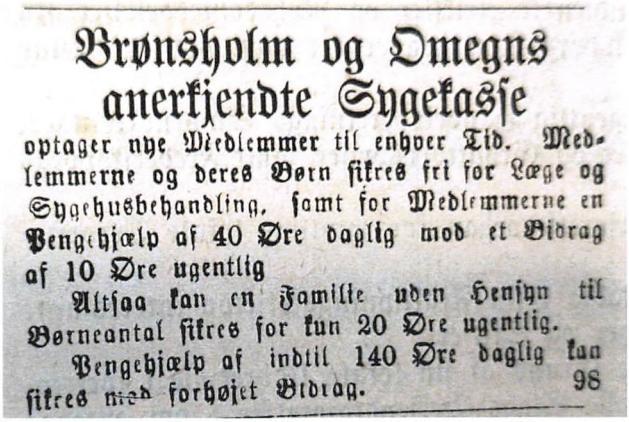

Brønsholm og Omegns anerkjendte Sygekasse

optager nye Medlemmer til enhver Tid. Medlemmerne og deres Børn sikres fri for Læge og Sygehusbehandling, samt for Medlemmerne en Pengehjælp af 40 Øre daglig mod et Bidrag af 10 Øre ugentlig.

Altsaa kan en Familie uden Hensyn til Børneantal sikres for kun 20 Øre ugentlig.

Pengehjælp af indtil 140 Øre daglig kan sikres mod forhøjet Bidrag.

98

1896.

Den 26. februar trådte Udvalget, der skulle tage stilling til, om en person var for bemidlet til at være medlem af sygekassen, sammen for første gang. Udvalget bestod af et medlem fra Karlebo Sogneråd, sygekassen formand, Johannes Heitzmann og en læge.

4 ægtepars og en hustrus medlemskaber blev vurderet. Det første var sygekassens medlem nr. 1: I sygekassens protokol står:*"Forhv. Købmand Peter Jensen og Hustru, Brønsholm. Medlemmet er den egentlige Stifter af Sygekassen og den eneste efterlevende af Stifterne, mangeaarig Formand og nu Kasserer. Han har været den egentlige Sjæl og Leder i Sygekassen, og ved Kassens 25 aarige Jubilæumsfest i den Anledning af H. Maj. Kongen udnævnt til Dannebrogsmand. I Henhold til Oplysninger paa vedlagte Breve kan P. Jensens aarlige Indtægt anslaas til c. 748 Kr., og Udvalget ser ikke nogen Hindring for, at han kan være Medlem af Sygekassen."*

De øvrige, hvis medlemskab blev vurderet, blev også indstillet til af forblive i kassen.

En af indstillingerne skal dog omtales nærmere: Det drejede sig om fhv. købmand Reimers og hustru. Det nævnes, at han flere gange havde været bestyrelsesmedlem og en tid også formand for kassen. Videre hedder det i protokollen: *"Efter det vedlagte Skema antager Udvalget, at hans aarlige Indtægt kan sættes til 1200 Kr. Skønt Udvalget skønner, at denne Indtægt overstiger, hvad man ellers anser for Grænsen for at være Medlem, saa tillader Udvalget sig at indstille, at Medlemmet paa Grund af sine Fortjenester af Sygekassen fremdeles vedbliver at være Medlem."*

Formentlig har der i sygekasserne landet over været forskellige opfattelser af, hvornår man var ubemidlet. Og usaglige hensyn som i tilfældet med fhv. købmand Reimers må have forekommet så hyppigt, at Rigsdagen, da den i 1915 vedtog en revision af sygekasseloven, indsatte en bestemmelse om, at der skulle udsendes en vejledning til sygekasserne om, hvilke indtægts– og formueforhold der satte grænsen for, hvornår medlemskab kunne opnås. Den blev senere kaldt 'sygekassegrænsen'.

Fanen blev indviet på kassens 45-årige stiftelsesdag d. 29. august 1897. Fanens tekst kan undre, for betegnelse 'Sygeforening' ses ikke brugt i nogen anden sammenhæng. Måske er teksten valgt, fordi den skulle kunne bruges af alle 4 foreninger, de 2 sygekasser og de 2 begravelseskasser.

På de årlige generalforsamlinger valgte man en fanebærer, der blev aflønnet pr. begravelse han deltog i med fanen.

Figuren midt i fanen er en bikube, og ved indvielse sang man da også følgende lille sang:

Naar blot der i Kuben er Bier nok,
kan disse en hel Del udrette;
det samme kan Smaafolk, som løfte i Flok,
naar de kun Skulder mod Skulder sætte.

Fanen, der måler 120 x 170 cm, opbevares i dag på Fredensborg Museum i Avderød.

1902.

På generalforsamlingen d. 26. januar blev det vedtaget, at der fremover skulle fremvises lægeattest ved optagelse af nye medlemmer.

Aldersgrænsen for optagelse blev nedsat fra 45 til 40 år, og det blev vedtaget at yde barselshjælp og betale halvdelen af udgifter til medicin.

Det blev overdraget bestyrelsen at tage stilling til hvor og i hvilket omfang, der skulle afholdes fest i anledning af kassens 50-årige beståen d. 29. august.

Stor Skov- og Jubilæumsfest

med **Basar, Tombola, stort Fyrværkeri,** ca. 70 Nr., m. m. afholdes i Hørsholm Slotshave **Søndag den 10de August 1902** til Fordel for Brønsholm Syge- og Begravelseskasse i Anledning af Kassens 50aarige Virksomhed.

Festen begynder Kl. 4. Entre: 25 Øre for Voxne, 10 Øre for Børn*).

Sangforeningerne „Apollo" og „Skjold", ca. 80 Sangere, have velvilligt lovet at foredrage adskillige i Anledning af Festen skrevne Sange og desuden et Program paa 12 Numre.

Dans i et stort lukket Telt, hvortil Entre 1 Kr. 25 Øre for Herrer, 75 Øre for Damer.

Nærmere af Program.

Omegnens Sygekassers Medlemmer saavel som alle og enhver indbydes.

NB. Gaver til Tombola og Basar modtages med Tak.

Bestyrelsen.

*) **Paa Plakaten staar fejlagtig 15 Øre for Børn.**

Annonce indrykket i Hørsholm Avis.

Teksten er 'oversat' på næste side.

Stor Skov– og Jubilæumsfest

med **Basar, Tombola, stort Fyrværkeri**, ca. 70 Nr. m.m., afholdes i Hørsholm Slotshave **Søndag den 10de August 1902** til Fordel for Brønsholm Syge– og Begravelseskasse i Anledning af Kassens 50aarige Virksomhed.

Festen begynder Kl. 4. Entre: 25 Øre for Voxne, 10 Øre for Børn*).

Sangforeningerne "Apollo" og "Skjold", ca. 80 Sangere, have velvilligt lovet at foredrage adskillige i Anledning af Festen skrevne Sange og desuden et Program paa 12 Numre.

Dans i stort lukket Telt, hvortil Entre 1 Kr. 25 Øre for Herrer, 75 Øre for Damer.

Nærmere af Program.

Omegnens Sygekassers Medlemmer saavel som alle og enhver indbydes.

NB. Gaver til Tombola og Basar modtages med Tak.

Bestyrelsen.

***) Paa Plakaten staar fejlagtig 15 Øre for Børn.**

1906.

Efter begæring fra Nødebo Hjælpekasse og Sygekasseinspektoratets godkendelse blev 33 medlemmer, der boede på Karlebo Overdrev overflyttet til Brønsholm Sygekasse. Der medfulgte 8 kr. pr. medlem.

1915.

Ved den tidligere omtalte revision af sygekasseloven dette år blev det gjort muligt for kasserne af oprette særlige afdelinger for bemidlede. Da de ikke kunne få del i statstilskud m.m. blev de betegnet som 'ydende', i modsætning til de 'nydende'.

Desuden blev det gjort muligt, at oprette statskontrollerede sygeforeninger for bemidlede.

Endvidere blev aldersgrænsen for optagelse i en sygekasse nedsat fra 15 til 14 år.

1919.

Der blev indgået en aftale med sygeplejeforeningerne for Karlebo Kirkesogn og Karlebo Landsogn om sygepleje af kassens medlemmer mod en årlig godtgørelse på 1,50 kr. pr. medlem.

1920.

Skønt Brønsholm Sygekasse havde flere hundrede medlemmer, var deres interesse i dens virke åbenbart ringe. Ofte var en generalforsamling ikke beslutningsdygtig, og der måtte indkaldes til en ny senere.

På bestyrelsesmødet d. 30. september drog man konsekvensen af dette og vedtog følgende: *"Det vedtages, at afholde Generalforsamling i Niverød Kro Søndagen den 10. Okto-*

ber Kl. 3, og i Tilfælde af, at Generalforsamlingen skulle vise sig ikke at være beslutningsdygtig, udsættes den en Time. Kl. 4 afholdes den da atter, hvor Dagsordenen vedtages eller forkastes ved alm. Flertal."

1921.

Igen blev sygekasseloven ændret. Nu fik personer over 40 år ret til at blive medlem af en kasse. Kronisk syge fik også ret til optagelse, når blot de var arbejdsføre.

Invalideforsikringen blev knyttet til sygeforsikringen, således at alle nydende medlemmer under 62 år obligatorisk blev invalideforsikrede, hvilket var et aktiv for sygekasserne. Det samlede medlemstal nåede op på 1.350.000 svarende til 60% af den voksne befolkning.

1924.

På et ekstra bestyrelsesmøde d. 30. maj skulle Brønsholm Sygekasses bestyrelse tage stilling til, om man ville betale regningen for et ophold på 'Hjemmet for Vanføre' for A.F.'s søn H.F. (Navnene er her slørede)

I mødereferatet står videre: *"Da nævnte Hospitalsophold var anvist af F.s Læge, Dr. Funk, var Bestyrelsen af den Formening, at i dette Tilfælde maatte godkende Regningen. Til Trods for at Sygekassen ikke ellers betaler for Ophold eller Behandling på nævnte Hjem. Ifølge gældende Vedtægt."*

Sagen er i mine øjne ret speget, for blandt de underskrivende bestyrelsesmedlemmer ses også en A.F., og han er med meget stor sandsynlighed identisk med ansøgeren!

1931.

Briller var dyre og forbeholdt de få, men i 1931 havde optikeren Sophus Robert Delfer udviklet en billig brille, som blev solgt gennem hans butik 'Sygekassernes Optik'.

Da sygekasserne gav tilskud til briller og hans som sagt var billige, blev de udbredt blandt kassernes medlemmer og populært kaldt 'sygekassebriller'.

'Sygekassernes Optik' er i dag videreført under navnet 'Synoptik'.

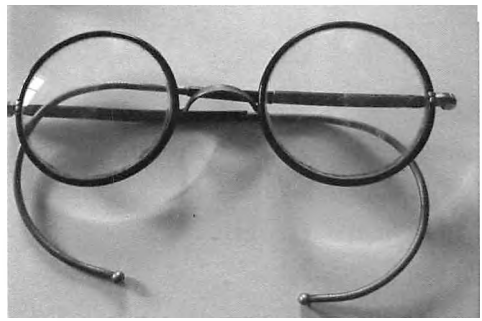

1933.

Som et led i Kanslergade-forliget i januar vedtog Rigsdagen i maj socialminister K.K. Steinckes store socialreform.

En af reformens 4 love var 'Lov om Folkeforsikring', der omfattede sygekasser og invalide– og aldersrente.

Loven gjorde det obligatorisk for alle mellem 21 og 60 år at søge om optagelse i en sygekasse eller i en fortsættelsessygekasse.

Det blev desuden gjort til en betingelse for at få invalide– og aldersrente, at man var medlem af en af disse kasser.

For sygekasserne betød loven, at de fik dækning for udgifter ved hospitalsophold, og ved lægebesøg og delvis dækning af udgifter til medicin og hjælpemidler.

En sygekasse måtte nu kun omfatte beboere i hjemstedskommunen.

1943.

Den 5. marts foretog Sygekassedirektoratet en hovedrevision af Brønsholm Sygekasses regnskaber. I referatet i bestyrelsesprotokollen står: *"Ved Regnskabets Afslutning vistes en Kassemangel på 2604,20 Kr. Kassererskеn suspenderedes fra sin Stilling, og det overlodes Bestyrelsen at tage Stilling til Sagen."*

Og den har søgt at klare sagen i mindelighed og uden politiets indblanding.

For at skaffe kassereren midler til at dække kassemanglen foreslog bestyrelsen at købe hendes hus, hvilket direktoratet imidlertid ikke ville godkende. Hushandler har ligget ud over, hvad en sygekasse skulle beskæftige sig med. Men direktoratet pegede på, at hun aldrig havde fået betaling for at have kontor i sit hjem og foreslog, at man godtgjorde hende med 1.300 kr., da 1.304,20 kr. allerede var tilbagebetalt. Det godtog bestyrelsen på betingelse af, at der ikke fandtes yderligere uregelmæssigheder.

På generalforsamlingen i samme måned blev der givet *"... forskellige Oplysninger vedr. Kassererskens Kassemangel."* Men under evt. blev det vedtaget, *... at overbringe Kassererskеn en Tak for hendes Arbejde i de forløbne Aar."*

Hun havde været kasserer siden 1920.

Stillingen som kasserer og kontorbestyrer blev nu opslået ledig. Valgt til posten blev en mejerist på Mejeriet Toft i Hesselrød, hvor kontoret også kom til at ligge.

1944.

På generalforsamlingen i marts blev det oplyst, at kassen havde 1271 nydende og 136 bidragydende medlemmer. Det blev desuden fremlagt, hvor store ydelser kassen havde haft sammenlignet med året før. Tallene fremgår af skemaet.

	1943	1942
Dagpenge	4.684,75	3.245,90
Sygehusudgifter	17.018,10	9.385,78
Alm. lægehjælp	11.799,19	11.322,75
Speciallæge	1.196,93	588,57
Tandlægerne	4.394,70	572,03
Medicin	5.029,52	4.403,50
Jordemoderhjælp	11,27	810

Der ses nogle meget store stigninger på nogle af områderne.

Udgifter til kontorhold, herunder løn til kasserere er ikke oplyst.

Kassen sluttede med et underskud i 1943 på 11.152, 89 kr.

1945.

På bestyrelsesmødet d. 26. oktober vedtoges det, *"at indføre en maanedlig Indbetalingsdag i Strandsognet og paa Karlebo Overdrev, naar Kassereren kan faa Benzin til sin Motorcykel".*

Normalt skulle kontingentet betales på kontoret i Brønsholm og fra 1944 i Hesselrød.

På generalforsamlingen i 1934 var der blevet fremsat forslag om ansættelse af 2 kontingentopkrævere, men det blev forkastet.

En lettelse har det været, da man i 1939 vedtog at oprette en girokonto, hvor kontingentet kunne betales gennem landposten. Men meget brugt har ordningen nok ikke været, siden man her i 1945 ville oprette 2 andre indbetalingssteder.

1952.

Den 30. august kunne man fejre sygekassens 100-års jubilæum ved en festlighed i Karlebo Forsamlingshus.

I den anledning blev der skrevet en festsang, hvoraf nogle vers skal gengives her:

Mel.: Stakkels Hanne -

I avisen her på pladsen
avertered' sygekassen:
jeg har hundred' år på bagen
kom og lad os fejre dagen,
alle syge, som er raske
og til Karlebo kan traske
giver her vi et indbyd'ne:
De skal mærke, de er nyd'ne!

Nu om dage kontingentet
har rekord i højde hentet,
og man brummer fælt med bassen:
"Er der ingen bund i kassen?"
- Vi kan bare kværulere,
faktisk får vi meget mere,
blot vi kommer til kontoret,
står der handling bag ved ordet!

Hver en tand, du har i munden
får du fjernet helt til bunden,
du får studset dine tarme,
du får nye ben og arme,
og bli'r ho'det amputeret,
vil et nyt du få leveret
- kom kun her med dine kvaler
sygekassen straks betaler.

1961.

Ved en lovændring i 1960 bestemtes det, at der kun måtte være en sygekasse i hver kommune, og at der i bestyrelsen skulle sidde 3 medlemmer udpeget af sognerådet / byrådet.

Loven betød, at Brønsholm Sygekasse d. 1. januar 1961 blev sammenlagt med Nivaagaard Sygekasse, der omfattede ansatte og deres familier på selve gården og på teglværket. Den var oprettet i 1882.

I juli meddelte direktoratet, at man havde ændret navnet fra

Ved jubilæumsfesten fik kassen overrakt denne dirigentklokke.

Inskriptionen lyder:

Sygekassen
Brønsholm
1852 29/8 1952
Skænket af Amtsforeningen.

Klokken opbevares på Fredensborg Museum i Avderød

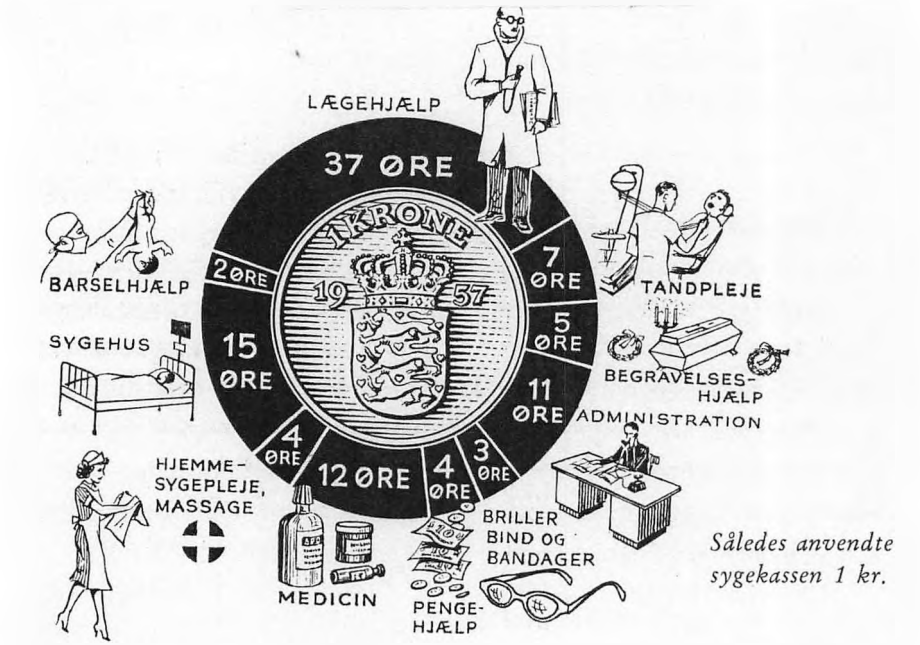

Fordelingen af sygekassernes ydelser i 1957.

Efter 'Sygekassernes historie'

Brønsholm til **Karlebo Sygekasse**, hvilket medførte en stærk protest fra bestyrelsen. Men direktoratet svarede, at sygekassen skulle have samme navn som kommunen.

I august opgjorde man medlemstal og formue i hver af de to gamle kasser.

Den tidligere Brønsholm Sygekasse havde 1538 medlemmer og en samlet formue 91.319 kr. eller godt 59 kr. pr medlem. I Nivaagaard Sygekasse var tallene 140 medlemmer, en formue på 14.359 kr. eller godt 102 kr. pr medlem.

Efter Nivaagaard Sygekasse havde overført en del af sin formue, formentlig svarende til godt 59 kr. pr. medlem til Karlebo Sygekasse, blev det besluttet at oprette en hjælpefond på godt 6.000 kr til fordel for Nivaagaards arbejdere.

1966.

Karlebo Kommune flyttede sin administration fra Avderød til Brønsholmsdals gule bygning. Der var samtidig plads til, at Karlebo Sy-

gekasse kunne indrette sit kontor her med en fuldtidsansat kontorbestyrer og en kontorassistent.

1971

Den 28. maj vedtog Folketinget loven om offentlig sygesikring.

Sygekassernes organisationer havde kæmpet mod lovforslaget med næb og klør, for det stod klart, at vedtagelse af loven ville gøre sygekasserne overflødige. Men alle Folketingets partier stod bag, og kun 10 medlemmer stemte imod.

Lovens ikrafttræden blev fastsat til 1. april 1973.

Resultatet blev den ordning vi kender i dag, hvor alle automatisk bliver sygesikret, og hvor kommunerne administrere loven. Og hvor sundhedskortet har erstattet sygekassebogen.

1973.

Med udgangspunkt i de nu nedlagte fortsættelsessygekasser blev den velkendte Sygeforsikring 'danmark' etableret.

Den 16. marts afholdtes den sidste generalforsamling i Karlebo Sygekasse.

Den endte med et medlemstal på i alt 4.427, som var en følge af den store befolkningstilvækst i kommunen.

Regnskabet havde en saldo på 2.876.926 kr. I Fru Hages Legat udgjorde den 3.300,86 kr. og i Hjælpefonden 686,76 kr.

De frie midler fra alle landets sygekasser indgik i en pulje, der nåede op over 400 mill. kr. Socialminister Nathalie Lund mente, at de passende kunne indgå i statskassen, men belært om at det i så tilfælde ville være en ekspropriation af private midler, frafaldt hun.

I stedet blev 'Helsefonden' oprettet til støtte for bl.a. forskning og oplysning indenfor social– og sundhedsområdet. I gennemsnit uddeler fonden 20 mill. kr. pr. år. I 2023 hele 38 mill til 89 forskellige projekter.

Det sidste bestyrelsesmøde i Karlebo Sygekasse fandt sted den 11. juli, hvor regnskabet skulle afsluttes.

Den sidste indførelse i bestyrelsesprotokollen Lyder: *"Man drøftede afhændelsen af kassens møbler og kontorinventar. Bestyrelsen aftog alt for en samlet sum af kr. 2.600."*

Dermed var mere end 120 års foreningsarbejde slut, startet af 5 håndværkere og husmænd i Brønsholm, der havde indset, at småkårsfolk måtte stå sammen for at klare sig i en tilværelse, hvor det ellers var småt med hjælp.

At det var en pionerindsats fremgår af den tale, som formanden holdt ved kassens 50 års jubilæum i 1902:

"Da Kassen, saa vidt vides, var den første Sygekasse i Landdistrikterne, fandtes ingen, hvoraf Eksempel kunde tages, og derfor kan det ikke undre, om der blev begaaet Fejl, baade straks og senere; man maatte ligefrem prøve sig frem.

Naar dertil kom adskillige Børnesvagheder - som jo følger alt Menneskeværk - og senere alvorlige Kriser, der truede Kassens Eksistens, vil det forstaas, at Lederne har haft Brydninger at modstaa, som nu heldigvis ere overvundne. Og jeg vil Ønske, at Kassen maa vise sig at være livskraftig endnu i mange Aar og kunne virke til Gavn for Medlemmerne."

- -

Og det var den. og det kunne den.

Kilder:

Hansen, H.C.: Syg og rask gennem 100 år. 1951.

Hansen, H.C.: Historien om sygekasserne. 1974.

Laura, Heidi: Den stille filantrop—Johannes Hage og hans tid. 2023.

Festskrift i Anledning af De forenede sjællandske Sygekassers 50 Aars Jubilæum. 1927. (Set på internettet under 'Danskernes Historie Online)

Dansk bibliogafisk Leksikon. (På internettet)

Aviser:

Fædrelandet: December 1877.

Hørsholm Avis: August 1887, januar 1895, august 1902 og august 1952.

Arkiver:

Hørsholm Arkiv:

H.C. Rosteds arkiv. Læg om Brønsholm Sygekasse.

Rigsarkivet:

Brønsholm Sygekasse. Love og vedtægter 1852 - 1900.

Brønsholm Sygekasse Forhandlingsprotokol 1894 - 1951.

Karlebo Sygekasse. Forhandlingsprotokol 1951 - 1973.

Gadekær i Karlebo Sogn

En billedserie.

Tekst: Jens Erik Christiansen
Fotos: Flemming Jappsen
Kort fra Klimadatastyrelsen

I næsten alle sognets landsbyer har der været mindst et gadekær. En undtagelse er Ullerød, men her har man haft let adgang til Usserød Å.

Ordet **gade** forbinder vi normalt kun med veje i byer, men i Moths Ordbog fra o. 1700 står: *"Gade: kaldes en stor bred vej, som går mellem husene i købstæderne og i landsbyerne."* Et **kær** er et vandhul eller lille sø.

Et gadekær er altså et vandhul, der ligger ud til en vej, dvs. at det har været lettilgængeligt for alle i landsbyen. Det var fælleseje, og en del af den såkaldte gadejord.

De fleste er sandsynligvis naturlige vandhuller. Nogle er måske opstået ved opgravning af ler til klining af husvæggene.

I gadekæret kunne husdyrene få vand, her blev vogne og arbejdsredskabet vasket, ja, måske også tøj og her kunne man hente vand ved ildløs.

Men kærene var også en del af landsbyernes sociale liv. Her mødtes især ungdommen, når vejret var til det, (Hvem husker ikke 'Keld og The Donkeys' hit fra 1966: *"Ved landsbyens gadekær, der mødes han og hun"*)

Om vinteren blev der løbet på skøjter på de små søer.

Efter udflytningen af gårdene blev det kommunens opgave at passe og vedligeholde gadejorden og dermed også gadekærene.

Landmændenes brug af gadekærene forsvandt efterhånden, og deres eneste funktion blev vandreservoir for brandvæsenet, og de blev så kaldt branddamme. Men også den rolle mistede de, og ikke mange kerede sig om dem.

Efter indstilling fra landsbylaugene i Fredensborg Landsbyråd, der ønske hjælp til restaurering og vedligeholdelse af deres gadekær, og i erkendelse af, at gadekærene er et stykke dansk kulturhistorie, udarbejdede Fredensborg Kommune en indsatsplan 2021 - 2028 for de gadekær, der ligger på gadejord. Der blev samtidig afsat midler til det restaureringsarbejde, der nu skulle i gang.

Indsatsplanen med dens to bilag kan ses på kommunens hjemmeside. Brug søgeordet 'gadekær'. I bilagene er der en fyldig beskrivelse af de enkelte gadekær med undtagelse af det ene i Kirkelte, der var blevet overset og Niverød Gadekær, der nu er privatejet.

Vi valgte at fotografere i februar i år, mens træer og buske stod uden blade.

På **arkiv.dk** kan du se fotos af gadekær i kommunen. Søg med **fredensborg** og **gadekær.**

Avderød Gadekær

I baggrunden Dyssegård

Hesselrød Gadekær

På hjørnet af Fredensborg Kongevej og Hesselrødvej.

Fredtofte Gadekær set fra vest

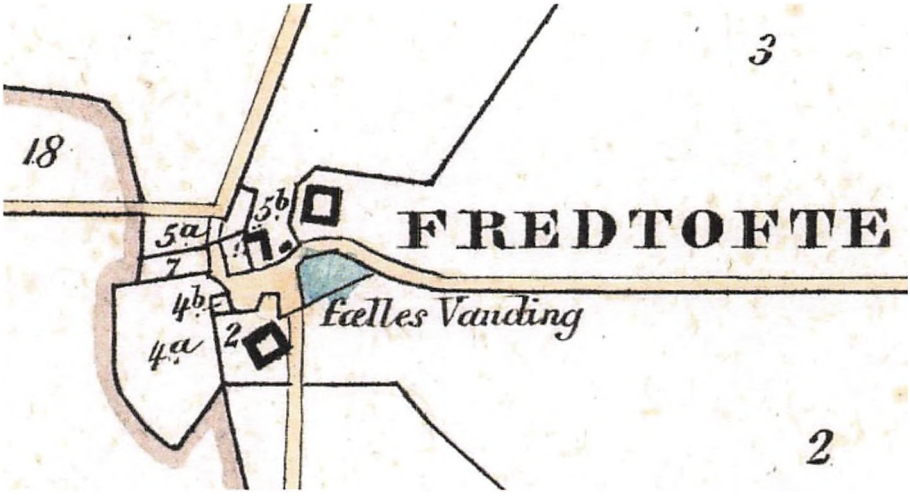

Udsnit af sognekort fra 1862,
Det fremgår tydeligt, hvad gadekæret har været anvend til.

Vejenbrød Gadekær o. 1950.

Fredensborgarkiverne

Omdannet til firkantet branddam omgivet af hæk. o. 1980.

Fredensborgarkiverne

Vejenbrød Gadekær blev gendannet i sin oprindelige form i 1993.

Gunderød Gadekær i vej-y'et Gunderødvej - Damsholtevej.
Gadekæret ligger langt nede i forhold til vejen.

Gadekær i Kirkelte ved Dyrehavegaard på Kirkeltevej.
Det er ved en fejl ikke medtaget i kommunes liste over gadekær.
Bredderne er delvist stensat af en tidligere ejer af gården.

Gadekær i Kirkelte på Dæmpegårdsvej

Karlebo Gadekær mellem kirken og kroen.
Omgivelserne er renoveret i 2024.

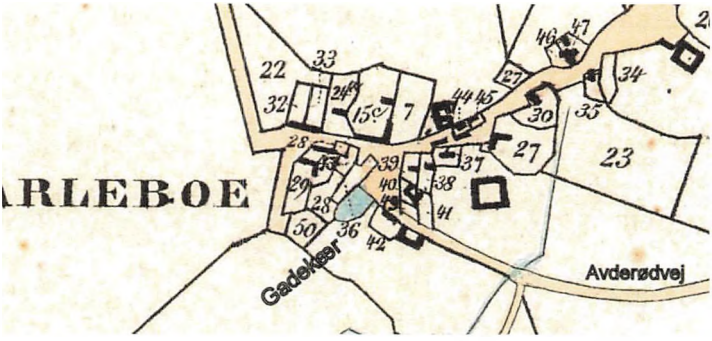

Udsnit af sognekort 1816 - 66.

Uddrag af protokollen for Karlebo Sogneråds møde d. 15. september 1880:

"I Anledning af et Andragende fra Skomager Nielsen i Karlebo angaaende Oprensning af det vestlige Gadekær i Karlebo By vedtoges det at skrive til Brandfogden desangaaende."

Uddraget viser, at der har været to gadekær i Karlebo By
Gadekæret er formentlig tørlagt, da det ikke findes på nye kort.

Niverød Gadekær.

Gadekæret hører under Fredensborg Boligselskab og er således privatejet.

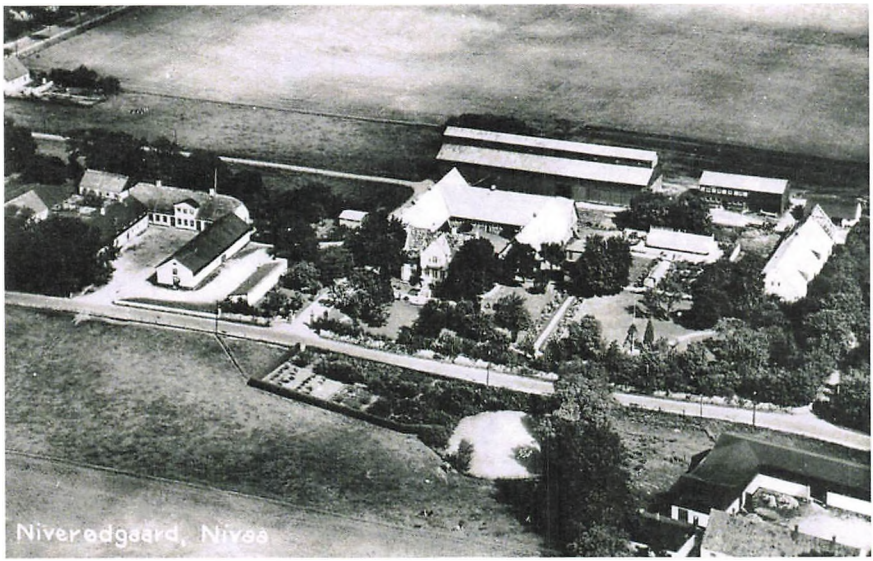

Niverød Gadekær nederst i midten. Ukendt år.
Øverst i midten Niverødgaard.

Fredensborgarkiverne.

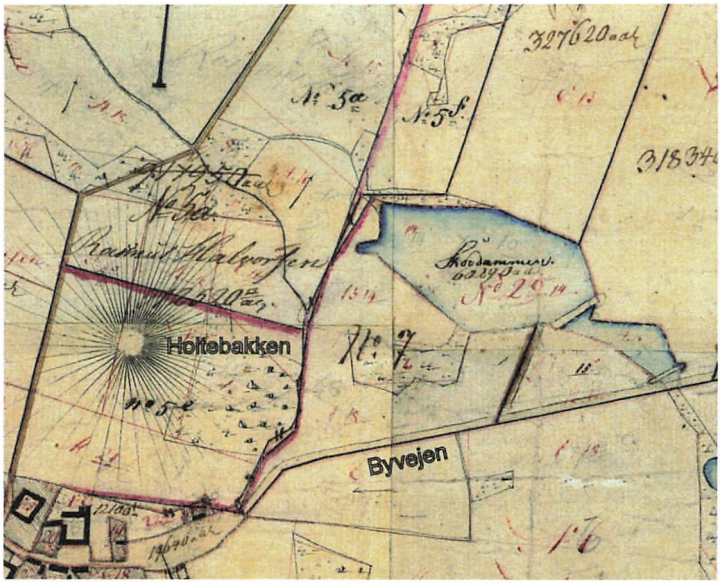

Udsnit af matrikelkort 1807.

Gadekæret inde i byen har åbenbart ikke kunnet dækket behovet for vand. Ved hjælp af to dæmninger har man skabt Skovdammen. Vandet må være tilført fra det lille vandløb øverst til venstre.

Bemærk vejen, der fører fra Byvejen op til dammen.

Brønsholm havde naturligvis også et gadekær, men på et tidspunkt er det fyldt op med jord og er nu blevet til en lille legeplads. Foto: JEC

Kommende arrangementer

Torsdag 22. maj, kl. 19.00-21.00

Byvandring i Karlebo Landsby

Historikeren, cand.mag. Niels Storgaard Simonsen, vil fortælle om nogle af de gamle bygningers historie i Karlebo Landsby. Fra Karlebo Skole med den årtusinde gamle langdysse, missionshuset Sela, telefoncentralerne og videre til Karlebo Kro (tidligere forsamlingshus), den gamle middelalderkirke og den gamle Karlebo Kro fra 1627, de to købmandsforretninger, de to andre små Karlebo skoler, smeden og hjulmageren samt meget andet.
Mødested: Karlebo Skoles p-plads. – Alle er velkomne og deltagelsen er gratis.

Søndag 15. juni kl. 10.00-13.00

Historisk cykeltur

Vi hører om Kystbanens anlæggelse og Nivå Station. Turen gå ned til Gl. Strandvej til øst for Lave Skov, videre til Peder Mads Strand og Arnoldis mindesmærke for transporterne over Øresund under 2. Verdenskrig. Videre nordpå ad Gl. Strandvej gennem Sletten til havnen og molen, Johannes Hage hjalp fiskerne i Sletten med at få bygget. Vi hører om Slettens Historie og om slaget ved Humlebæk i 25. juni 1808. – Vi drejer ad Jacobsmindevej og passerer den gamle stejleplads (Stejlebakken), indtil Dageløkke Vej og fortsætter mod vest, indtil vi når landsbyen Dageløkke, hvor kommunens fjerde rytterskole lå, som nu desværre er nedbrændt. Vi hører lidt om landsbyens historie. Kører mod Laveskov og videre til lergravene, hvor vi hører om teglværkernes historie. Derpå tilbage til Nivå Station.
Mødested: Østsiden af Nivå Station – Alle er velkomne og deltagelsen er gratis

Torsdag 14. august, kl. 19.00-21.00

Rundvisning i Nivå Kirke og på kirkegården

Historiker, cand.mag. Niels Storgaard Simonsen vil fortælle og vise rundt i kirken samt på kirkegården. Kirken, der i 2010 fyldte 100 år, er et bygnings-

værk, der kun blev til noget, fordi ejeren af Nivaagaard, Johannes Hage, bidrog ganske betragteligt til kirkens byggeri. Nivå Kirke er desuden tilsyneladende bygget som en almindelig landsbykirke, men er alligevel på flere måder overraskende anderledes. – Alle er velkomne og deltagelsen er gratis.

Mødested: P-pladsen ved Nivå Kirke. Alle er velkomne og deltagelsen er gratis.

Fredag 5. september, kl. 15.00-17.00

Mindehøjtidelighed for vores soldater fra Fredensborg Kommune

I samarbejde med Karlebo Menighedsråd og Fredensborg Kommune afholdes på Karlebo Kirkegård samt i kirken en mindehøjtidelighed for vores faldne soldater i Fredensborg Kommune. Men højtideligheden er også en hyldest til nuværende og tidligere udsendte soldater. Der afsluttes med et mindre traktement i Længen ved siden af kirken. – Alle er velkomne.

Lørdag 20. september 13.00-17.00

Bustur til Krudtværksmuseet i Frederiksværk

Krudtværksmuseet i Frederiksværk tager gæsterne med på en rejse gennem krudtfremstillingens dramatiske historie. Museet fremviser de historiske krudtmøller og giver et fascinerende indblik i arbejdet med krudt, som var både vigtigt og livsfarligt.

Også i Karlebo Kommune har der være et krudtværk, der blev nedlagt i 1910, hvor produktionen flyttedes til Frederiksværk. Det lå vest for Gunderød og blev etableret i 1704 af Dronning Louise på Hirschholm Gods. Værket leverede både krudt og kugler til den danske hær og flåde, senere alene til civile jagtformål. Krudtværket var en vigtig, men også farlig arbejdsplads.

(Kun for medlemmer og deltagelsen er gratis)

Tilmelding kan først ske fra mandag 8. september, kl. 12.00, og det sker efter "først til mølle-princippet", da der kun er et begrænset antal pladser.

Foredrag

Sted: Egedal Kirkes foredragssal, Egedalsvej 3, 2980 Kokkedal
Tid: Kl. 19.30 – 21.30
Entré: 25,00, incl. kaffe
Alle er velkomne.

Torsdag 25. september kl. 19.30-21.30

Under engelsk angreb

Historikeren Bjørn Westerbeek Dahl beretter om englænderkrigene 1801 og 1807-14, der er bedst kendt fra de to angreb på København i 1801 og i 1807 og for den efterfølgende "kanonbådskrig". I foråret 1801 førte en telegrafbestyrerer i Nivå en dagjournal, der afspejler de dramatiske begivenheder før, under og efter Slaget på Københavns Red. I 1807 skrev en, der var tilknyttet telegrafen i Sletten en beretning om begivenhederne fra de dele af Nordsjælland, der ikke var besat af englænderne.

Karlebo Sogn lå lige ved frontlinjen med englænderne liggende tæt på, bl.a. på Hirschholms Slot, hvorfra der ofte sendtes styrker nordpå for at rekognoscere. Fronten blev aldrig rigtig varm med større begivenheder, men beretningerne vidner om stemninger og tilstand i en dramatisk tid.

Torsdag 30. oktober kl. 19.30-21.30

Brandvæsenets historie i Fredensborg Kommune

Historikeren, cand.mag. Niels Storgaard Simonsen, fortælle om organiseringen af brandbekæmpelsen i de to tidligere kommuner, Asminderød-Grønholt/Fredensborg-Humlebæk og Karlebo. En organisering, der var vidt forskellig p.g.a. Fredensborg bys købstadslignende udvikling i forhold til Karlebo Kommunes landsbypræg. Foredraget har baggrund i foreningens udstilling på Fredensborg Museum i 2017 om brandvæsenets historie i Fredensborg Kommune

Lokalhistorie – din historie

Bliv medlem!

Ring på 2341 5440 eller send en mail til
info@lokalhistoriske-forening.dk

Årligt kontingent: kr. 110 for enkelte, kr. 160,00 for par

Hjemmeside: lokalhistoriske-forening.dk